

FIZISKAS UN PSIHISKAS CIEŠANAS KĀ KRIMINĀLATBILDĪBAS PAR VARDARBĪBU ĢIMENĒ DETERMINĒJOŠS APSTĀKLIS

PHYSICAL AND MENTAL SUFFERING AS A DETERMINING FACTOR FOR CRIMINAL LIABILITY IN CASES OF DOMESTIC VIOLENCE

Vita Zukule, *Mg. iur.*

Valsts policijas koledžas Tiesību zinātņu katedras vadītāja

Baiba Hercmane, *Mg. iur., Mg. sc. educ.*

Valsts policijas koledžas Tiesību zinātņu katedras docente

Summary

According to the Istanbul Convention (ratified by Latvia in 2023), domestic violence includes physical, psychological, sexual and economic violence between family members or persons living in the same household. Section 174¹ of the Criminal Law, which came into force on 4 July 2024, emphasises physical and mental suffering as determining (defining) elements of criminal liability. Section 174¹ of the Criminal Law criminalises cruel or violent behaviour towards a relative that causes suffering, applying it to a wide range of relationships (kinship, marriage, intimate relationship, joint household). Physical suffering includes pain or discomfort from physical exposure, while mental suffering refers to emotional distress, fear or trauma. Evidence is based on testimony, witnesses and, in the case of mental suffering – experts, whereas in practice, interpretational issues have been identified. Section 174¹ of the Criminal Law must be distinguished from other criminal offences under the Criminal Law for minor, moderate, serious or most serious bodily injury within the family, as well as from administrative liability for insignificant bodily harm within the family. Therefore, its application requires clarification to avoid overlap with other provisions of the Criminal Law and to ensure uniform interpretation of legal norms, particularly with regard to violence as one-off accident or long-standing violence.

Atslēgārdi: vardarbība ģimenē, psihiskas ciešanas, fiziskas ciešanas

Keywords: domestic violence, physical suffering, mental suffering

Ievads

Vardarbība ir personas pamattiesību, īpaši tiesību uz dzīvību, brīvību, fizisko un garīgo integritāti, privātumu, pārkāpums, un valstij, lai nodrošinātu šo pamattiesību ievērošanu, ir noteikti pienākumi personu aizsardzībā pret vardarbību.

Cilvēka pamattiesību aizsardzības pienākums pieprasa no valsts ne tikai atturēties no cilvēktiesību pārkāpumiem pret tās iedzīvotājiem, bet arī nodrošināt zināmu aizsardzību pret citu indivīdu iejaukšanos šajās tiesībās. Proti, valstij ir ne tikai pienākums izveidot juridiskās atbildības sistēmu, kas ļauj reaģēt situācijās, kad pamattiesību aizskārums ir jau noticis, bet tai vispirms ir pienākums preventīvi aizsargāt cilvēkus, nepieļaujot, ka viņu tiesības tiek reāli aizskartas. Valsts iestādēm ir nekavējoties jāreaģē uz apgalvojumiem par iespējamo vardarbību ģimenē. Iestādēm, veicot situācijas riska novērtējumu, ir jānosaka, vai pastāv reāls un tūlītējs apdraudējums vardarbības upuru dzīvībai. Riska realitāte un tūlītējība ir jānovērtē, pienācīgi izvērtējot konkrētās situācijas specifiskos apstākļus. Ja riska novērtējuma rezultātā tiek secināts, ka pastāv reāls apdraudējums, iestādēm ir pienākums veikt preventīvus pasākumus. Šādiem pasākumiem jābūt piemērotiem un samērīgiem ar novērtētā riska līmeni. Gadījumos, kas saistīti ar vardarbību ģimenē, apdraudējumu radošās personas tiesības nevar prevalēt pār vardarbības upuru tiesībām uz dzīvību un fizisko un garīgo integritāti.¹

Kā liecina informācija no Valsts policijas 2024. gada darbības pārskata prezentācijas, 2024. gadā Valsts policijā kopumā tika reģistrēti 10 184 (+ 1950) ģimenes konflikti, pieņemti 948 (+ 54) Valsts policijas lēmumi par nošķiršanu, saņemti 1462 (+ 120) tiesas nolēmumi par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. 2024. gadā uzsākti 215 (+ 1) kriminālprocesi par noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 132. pantā “Draudi izdarīt slepkavību un nodarīt smagu miesas bojājumu” un 71 (- 13) kriminālprocesi par noziedzīgu nodarījumu, kas paredzēts Krimināllikuma 132.¹ pantā².

Šajā rakstā autore analizē vardarbības ģimenē jēdzienu, tā izpratni un Latvijas Krimināllikuma 174.¹ panta “Cietsirdība un vardarbība pret tuvinieku”, kas stājas spēkā 2024. gada 4. jūlijā, juridisko regulējumu, īpašu uzmanību pievēršot fizisko un psihisko ciešanu definīcijai un to piemērošanas praksei. Latvijas Krimināllikuma 174.¹ pants izceļ fiziskās un psihiskās ciešanas kā kriminālatbildības noteicošos elementus, paplašinot vardarbības ģimenē kriminalizācijas apjomu. Šī raksta mērķis ir izpētīt vardarbības ģimenē jēdziena saturu, analizēt fizisko un psihisko ciešanu juridiskās definīcijas un Krimināllikuma 174.¹ panta piemērošanas praksi, kā arī identificēt interpretācijas problēmas un piedāvāt risinājumus vienveidīgai normu piemērošanai. Rakstā izmantota juridiskās analīzes metode, tostarp normatīvo aktu un tiesu prakses analīze, Valsts policijas statistikas un institūciju skaidrojumu izvērtēšana, zinātniskās literatūras apskats un normu salīdzinošā analīze.

Vardarbības ģimenē (mājoklī) izpratne

Vardarbības ģimenē jēdziens dažādos avotos tiek definēts atšķirīgi. Saskaņā ar Eiropas Padomes Konvenciju par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (turpmāk – Stambulas konvencija), ko Latvija ratificēja 2023. gada 30. novembrī un kas stājas spēkā 2024. gada 1. maijā, vardarbība ģimenē ietver “visus fiziskas, seksuālas, psiholoģiskas vai ekonomiskas vardarbības

¹ Augstākās tiesas 22.07.2022. spriedums Nr. SKA-29/2022 (A420244616) [aplūkots 21.03.2025.]

² Valsts policijas 2024. gada darbības pārskata prezentācija. Pieejama: <https://www.vp.gov.lv/lv/media/26091/download?attachment> [aplūkots 23.03.2025.]

aktus, kas notiek ģimenē vai māsaimniecībā vai starp bijušajiem vai esošajiem laulātajiem vai partneriem, neatkarīgi no tā, vai nodarījuma izdarītājs dzīvo vai ir dzīvojis vienā dzīvesvietā ar cietušo”³. Līdzīgu definīciju 2024. gada 19. decembrī pieņemtajā Vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanas un apkarošanas plānā 2024.–2029. gadam sniedz Latvijas valdība, uzsverot, ka vardarbība ģimenē nav atkarīga no bioloģiskām vai juridiskām saitēm.⁴ Savukārt sociālā darba vārdnīcā vardarbība ģimenē tiek definēta kā tīša spēka, draudu, varas izmantošana starp vienas ģimenes vai vienas māsaimniecības locekļiem, tā var izpausties arī kā ļaunprātīga izmantošana. Vardarbība ģimenē ir sociāla problēma. Vardarbībai pakļautais cilvēks tiek pazemots, tiek apdraudēta viņa veselība vai dzīvība, viņam tiek liegts vai ierobežots pamatvajadzību nodrošinājums, nodarīts kaitējums viņa īpašumam. Vardarbība ģimenē ietver vardarbību pret bērnu, intīmo partneri, vecākiem, senioriem. Vardarbības veicējs var būt kāds no ģimenes locekļiem vai arī ģimenei nepiederīga, bet vienā māsaimniecībā dzīvojoša persona. Anglosakšu literatūrā tiek lietoti jēdzieni “family violence” un “domestic violence”, pirmo attiecinot uz agresīvu un naidīgu izturēšanos ģimenes locekļu starpā, bet jēdzienā “domestic violence” tiek ietverti vienā māsaimniecībā dzīvojošie. Jēdziens “domestic violence” paplašināja izpratni gan par vardarbībā iesaistīto subjektu dažādību, gan arī par vardarbības formu dažādību.⁵

Vardarbība mājokli Krimināllikuma kontekstā

Krimināllikums vardarbību ģimenē raksturo kā noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību, vardarbības piedraudējumu vai nodarījumu pret tikumību un dzimumneaizskaramību, ja tas izdarīts pret personu, ar kuru vainīgajam ir pirmās vai otrās pakāpes radniecība, laulība, bijusi laulība, pastāvīgas intīmas attiecības vai kopīga nedalīta saimniecība.⁶ Šāda definīcija ietver plašu attiecību spektru, aptverot gan juridiski, gan faktiski pastāvošus ģimenes modeļus, proti, attiecas uz situācijām, kad noziedzīga nodarījuma izdarītājs ir cietušās personas tuvinieks, t. i., radniecības pirmajā vai otrajā pakāpē, kas Civillikuma 210. un 211. panta izpratnē taisnā līnijā ir vecāki, bērni, vecvecāki, mazbērni, bet sāņu līnijā – brāļi un māsas;⁷ laulāto, proti, pret personu, ar kuru noziedzīga nodarījuma izdarītājs ir juridiski atzītās attiecībās, kas noslēgtas saskaņā ar normatīvajiem aktiem un rada savstarpējas tiesības un pienākumus; bijušo laulāto, ja laulība ir šķirta Civillikumā noteiktajā kārtībā; pret personu, ar kuru noziedzīga nodarījuma izdarītājam ir vai ir bijušas pastāvīgas, tātad ilgstošas, seksuālas attiecības vai kopīga nedalīta saimniecība; situācijā, kad divas vai

³ Eiropas Padomes Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (Stambulas konvencija), pieņemta 11.05.2011. [18.03.2025. red.]

⁴ Ministru kabinets. Ministru kabineta 19.12.2024. rīkojums Nr. 1221 “Vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanas un apkarošanas plāns 2024.–2029. gadam”, 2024. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/357535> [aplūkots 18.03.2025.]

⁵ Bela Baiba, Rasnača Līga (zin. red.). Sociālā darba vārdnīca. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2023. Pieejama: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/23154/download?attachment> [aplūkots 15.03.2025.]

⁶ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [17.03.2025. red.] [aplūkots 20.03.2025.]

⁷ Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937. [17.03.2025. red.]

vairākas personas dzīvo kopā un dalās ikdienas pienākumos, finansiālajos resursos, mājāsaimniecības izdevumos un citos saimnieciskajos jautājumos.

Nepieciešamība paredzēt kriminālatbildību par vardarbību ģimenē (mājoklī) izriet no vairākiem Latvijai saistošiem tiesību aktiem, tostarp Stambulas konvencijas un Eiropas Savienības Direktīvas 2024/1385 par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē apkarošanu (stājās spēkā 2024. gada 13. jūnijā) papildus uzliek dalībvalstīm pienākumu līdz 2027. gadam ieviest visaptverošus aizsardzības mehānismus, kas ietver prevenciju un cietušo atbalstu (ES Direktīva 2024/1385)⁸.

Vardarbības ģimenē krimināltiesiskais regulējums Latvijā tiek pielāgots starptautiskajām prasībām, veicot virkni grozījumus Krimināllikumā (turpmāk – KL), lai efektīvāk risinātu vardarbības ģimenē problēmu:

- 2018. gada 26. aprīļa grozījumi KL vardarbību ģimenē noteica kā atbildību pastiprinošu apstākli (KL 48. panta 5. punkts) un papildināja KL 125., 126. un 130. pantu ar kvalificējošām pazīmēm, pastiprinot atbildību par miesas bojājumu nodarīšanu, ja šī rīcība ir saistāma ar vardarbību ģimenē;
- 2023. gada 15. jūnijā KL 132. un 132.¹ pants tika papildināts ar kvalificētiem sastāviem, attiecinot tos uz vardarbību ģimenē saistītiem draudiem un vajāšanu,⁹ reaģējot uz tādiem skaļiem gadījumiem kā Jēkabpils traģēdija, kas aktualizēja vajadzību pēc stingrāka regulējuma.¹⁰

Nozīmīgs solis tika sperts 2024. gada 4. jūlijā, iekļaujot KL 174.¹ pantu “Cietsirdība un vardarbība pret tuvinieku”. Šis pants paredz kriminālatbildību par cietsirdīgu vai vardarbīgu izturēšanos pret tuvinieku, ja tā rezultātā cietušajam nodarītas fiziskas vai psihiskas ciešanas. Atšķirībā no iepriekšējiem regulējumiem, kas fokusējās uz miesas bojājumiem, KL 174.¹ pants aptver plašāku vardarbības spektru, arī gadījumus, kad miesas bojājumi nav konstatēti, tādējādi nodrošinot nulles toleranci pret vardarbību ģimenē. Šī norma tika ieviesta, reaģējot uz sabiedrības spiedienu un Stambulas konvencijas 33.-39. panta prasībām, kas uzsver nepieciešamību kriminalizēt visas vardarbības formas, tostarp psiholoģisko un ekonomisko vardarbību.

Krimināllikuma 174.¹ panta raksturojums

KL 174.¹ pants ir materiāls sastāvs, kas nozīmē, ka noziedzīgs nodarījums ir pabeigts, kad iestājas likumā paredzētās sekas – fiziskas vai psihiskas ciešanas. Objektīvā puse ietver cietsirdīgu vai vardarbīgu izturēšanos, kas var izpausties kā aktīva darbība (piemēram, fiziska vardarbība) vai bezdarbība (piemēram, pamatvajadzību nenodrošināšana), turklāt ir jākonstatē cēloņsakarība starp personas prettiesisko rīcību un likumā paredzēto seku (fiziskas vai psihiskas ciešanas) iestāšanos. Subjekts ir fiziska persona, kas sasniegusi kriminālatbildības vecumu, ir pieskaitāma un ar cietušo saistīta ar radniecību, laulību, intīmām attiecībām vai kopīgu saimniecību. Subjektīvā puse ir tiešs nodoms – vainīgais apzinās savas rīcības kaitīgumu un

⁸ Eiropas Savienības Direktīva 2024/1385 par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē apkarošanu. Pieejama: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1385/oj/?locale=LV> [aplūkots 23.05.2025.]

⁹ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [17.03.2025. red.]

¹⁰ Tieslietu ministrija. Ziņojums par vardarbības ģimenē regulējuma pilnveidi, 2023. Pieejams: ZINOJUMS_TP_DG_Vard_gim_17.11.2023..pdf [aplūkots 10.03.2025.]

vēlas vai apzināti pieļauj ciešanu iestāšanos. KL likumprojekta anotācijā ir uzsvērts, ka pants vērsts uz varas un kontroles nevienlīdzības situācijām, nevis abpusējiem konfliktiem. Pantā nosakot fizisku un psihisku ciešanu nodarīšanu, tiks panākts, ka tas aptvers vardarbību ģimenē / partnerattiecībās konceptuāli pēc analogijas ar KL 174. pantu, kas kriminalizē vardarbīgu un cietsirdīgu izturēšanos pret nepilngadīgajiem, kas ietver gan fizisku, gan psihisku ciešanu nodarīšanu. Minētais cietušajiem rada signālu vērsties policijā par jebkāda veida vardarbību, arī ja tā nesasniedz mazāk smagu miesas bojājumu nodarīšanu, un sniedz signālu, ka vardarbība nav ģimenes iekšējā lieta, bet krimināli sodāma darbība. Tāpat likumprojekta anotācijā tiek uzsvērts, ka tiesību normu piemērotājiem terminoloģija “nodarītas fiziskas vai psihiskas ciešanas” ir zināma un tiek lietota praksē. Tāpat zināma ir tiesību normas piemērošanas prakse fizisku un psihisku ciešanu konstatēšanas gadījumā, piemērojot minēto KL 174. pantu attiecībā uz nepilngadīgām personām, proti, šai gadījumā KL 174.¹ pantā ir nostiprināta daļa no KL 174. panta dispozīcijas un kā atšķirība piemērošanā būs, ka minētais vērtējams gadījumos, kad nodarījums izdarīts pret tuvinieku.¹¹

Fiziskās ciešanas krimināltiesību doktrīnā tiek definētas kā personas fiziskās integritātes aizskārums rezultātā radīts diskomforts, sāpes vai pārdzīvojumi, kas izriet no iedarbības uz ķermeni. Tiesību zinātnieces Valentijas Liholajas uzskatā, tās ietver “jebkādu negatīvu iedarbību uz ķermeni, kas izraisa sāpes vai citas nepatīkamas sajūtas”¹². Latvijas tiesu praksē fiziskās ciešanas ietver fiziskas sāpes no sitieniem, žņaugšanas, grūstīšanas un tml.; fizisku diskomfortu, piemēram, turēšanu neērtā pozā vai pakļaušanu aukstumam; apzināti izraisītu fizisku izsīkumu. Augstākā tiesa norāda, ka fiziskām ciešanām nav obligāti jābūt saistītām ar miesas bojājumiem – pietiek ar fiziskā aizskārums faktu.¹³

Psihiskās ciešanas raksturo kā personas psihiskās integritātes vai emocionālā stāvokļa aizskārums rezultātā radītu diskomfortu, pārdzīvojumus vai garīgas mokas. Tiesību zinātniece V. Liholaja tās definē kā “emocionālus pārdzīvojumus, kas saistīti ar goda, cieņas vai psihiskās drošības apdraudējumu”¹⁴. Tiesu praksē tās ietver bailes, trauksmi, pazemojumu vai bezspēcības izjūtu; ilgstošu stresu no sistemātiskas emocionālas vardarbības; psihiskas traumas, piemēram, depresiju vai pēctraumas stresa sindromu.¹⁵ Psihisko ciešanu pierādīšana praksē balstās uz cietušā liecībām, liecinieku novērojumiem un eksperta (psihologa vai psihiatra) atzinumiem.¹⁶

Lai nodrošinātu vienādu un pareizu tiesību normu piemērošanu, stājoties spēkā KL 174.¹ pantam, Valsts policija vērsās Tieslietu ministrijā un Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūrā ar lūgumu sniegt skaidrojumu.

¹¹ Likumprojekta “Grozījumi krimināllikumā” papildinātā anotācija. Pieejama: titania.saeima.lv/LIVS14/SaeimaLIVS14.nsf/webSasaiste?OpenView&restricttocategory=484/Lp14 [aplūkots 14.03.2025.]

¹² Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2016, 461. lpp.

¹³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas prakses apkopojums “Tiesu prakse krimināllietās par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo”. Pieejams: tiesu prakse par cietsirdību un vardarbību nepilngadīgie anon.doc [aplūkots 18.03.2025.]

¹⁴ Krastiņš U., Liholaja V. 2016, 461. lpp.

¹⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas prakses apkopojums “Tiesu prakse krimināllietās par cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgo”.

¹⁶ Tieslietu ministrijas skaidrojums Nr. 1-17/2442, 2024 (iekšējs dokuments).

Tieslietu ministrija 2024. gadā skaidrojumā Valsts policijai uzsvēra, ka fizisko ciešanu konstatēšana neprasa medicīnisku ekspertīzi, ja vardarbības fakts ir acīmredzams, kā arī uzsvēra, ka pants piemērojams situācijās, kad pastāv skaidra varas un kontroles nevienlīdzība, nevis abpusējos konfliktos, piemēram, alkohola izraisītos strīdos starp līdzvērtīgām pusēm.¹⁷ Savukārt Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta sniegtajā atbildē Valsts policijai tika norādīts, ka KL 174.¹ pants neaptver vienreizēju darbību bez sāpēm vai miesas bojājumiem, kas atšķir to no administratīvās atbildības un attiecībā uz pierādīšanas standartu fizisko ciešanu konstatēšana balstās uz vardarbības ilgumu, intensitāti un kontekstu, bet psihisko ciešanu pierādīšanai bieži nepieciešama ekspertīze.¹⁸

Ņemot vērā iepriekš minētos skaidrojumus, jāsecina, ka pirmām kārtām KL 174.¹ pants jānošķir no KL 125., 126. un 130. panta, kas attiecas uz miesas bojājumiem, un no Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 12. panta, kas paredz sodu par maznozīmīgiem miesas bojājumiem ģimenē. Autores secina, ka, sistēmiski interpretējot šīs normas, būtu nepieciešams precizēt noziedzīga nodarījuma un administratīva pārkāpuma norobežošanas kritērijus, lai izvairītos no iepriekš minēto tiesību normu pārklāšanās.

Tātad fiziskas ciešanas var tikt konstatētas arī gadījumos, ja personai netiek nodarītas paliekošas sekas, bet cietušajam kaitējums radīts ar apzinātām vardarbīgām darbībām. Tātad fiziskās ciešanas var tikt nodarītas, nenodarot personai miesas bojājumus. KL 174.¹ pants būtu attiecināms gadījumos, kad noziedzīga nodarījuma izdarītājs realizē vardarbīgas darbības pret otru personu – cietušo, kur cietušais personisko attiecību dēļ nespēj pilnīgi sevi aizstāvēt, t. i., pastāv varas un kontroles nevienlīdzība starp šīm divām. Bet tiesību norma nebūtu piemērojama, ja tiek konstatēta konfliktsituācija, tas ir, gadījumi, kad abas personas atrodas līdzvērtīgās varas pozīcijās un konfliktā viena pret otru izmanto dažādus līdzekļus (t. sk. vārdiskus un fiziskus).

Attiecībā uz pierādāmajiem apstākļiem fizisku ciešanu gadījumā būtiski ir pierādīt noziedzīga nodarījuma subjekta aktīvas darbības, t. i., tā rīcības iedarbību ar tišu fizisku spēku attiecībā pret otru personu un tās veselības interesēm. Lai pierādītu KL 174.¹ pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu un lai konstatētu fiziskas ciešanas, nav nepieciešams konstatēt miesas bojājumus un to smaguma pakāpi, atbilstoši likuma “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 3. pielikumā noteiktajiem kritērijiem miesas bojājumu smaguma pakāpes noteikšanai vai Administratīvo sodu likums par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 12. panta otrajā daļā paredzētajiem maznozīmīgajiem miesas bojājumiem, t. i., neuzliek pienākumu noteikt tiesu medicīnisko ekspertīzi. Pierādīšana KL 174.¹ panta gadījumā vērsta uz to, lai optimāli īsā laikā efektīvi pierādītu personas prettiesiskās darbības, kas citai personai radījušas fiziskas ciešanas.

Autores pētījumā analizēja konkrētus pieejamos tiesas nolēmumus. Sprieduma Nr. ECLI:LV:RPT:2024:1128.19710580624.2.S aprakstošajā daļā norādīts, ka noteiktā laika posmā persona B vardarbīgi apgājās ar personu C, ar kuru ir un ir bijis pastāvīgās

¹⁷ Tieslietu ministrijas skaidrojums 1/17/2442 (ieکشjs dokuments).

¹⁸ Latvijas Republikas prokuratūras Krimināltiesiskais departamenta skaidrojums N-110-2024-00116, 2024 (ieکشjs dokuments).

intīmās attiecībās, ar ko cietušajam nodarītas fiziskas ciešanas, un šīm darbībām nav bijušas KL 125., 126., 130. pantā paredzētās sekas, šādos apstākļos: persona B, būdams alkohola ietekmē, greisirdības vadīts, draudēja nogalināt personu C un lietoja pret viņu fizisku vardarbību, proti – tīši, ar rokām un kājām kopumā ne mazāk kā 10 reizes iesita personai C, tai skaitā ne mazāk kā trīs reizes galvas apvidū un ne mazāk kā septiņas reizes pa ķermeni, žņaudza, ar rokām saspiežot viņas kaklu, un rāva aiz matiem. Personai B celta apsūdzība pēc KL 174.¹ panta. Kriminālprocess pabeigts vienošanās procesa kārtībā.¹⁹

Savukārt sprieduma Nr. ECLI:LV:LRT:2024:1105.19320266424.2.S aprakstošajā daļā norādīts, ka persona A vardarbīgi apgājās ar laulāto, nodarot laulātajai fiziskas ciešanas – konflikta laikā ar personu B, dusmu vadīts, lietoja pret viņu fizisko vardarbību, proti, ne mazāk kā trīs reizes ar dūri iesita personai B pa galvu un seju un ne mazāk kā reizi iesita viņai ar kāju pa galvu, nodarot fiziskas ciešanas. Personas A vardarbīgas apiešanās rezultātā personai B tika nodarītas fiziskas ciešanas – fiziskas sāpes un asinsizplūdumi kreiso deniņu apvidū, kreisās acs apakšējā plakstiņā, kas pēc sava rakstura pieskaitāmi maznozīmīgiem miesas bojājumiem. Tiesa atzina, ka persona A ar šīm darbībām izdarīja tīšu mazāk smagu noziegumu, kas paredzēts KL 174.¹ pantā.²⁰

Vērtējot šos spriedumus, jāsecina, ka tiesa līdzīgās situācijās ir sniegusi vērtējumu par atšķirīgiem faktiskajiem apstākļiem, proti, vienā gadījumā personas rīcību izvērtējusi kā maznozīmīgu miesas bojājumu nodarīšanu, bet otrā kā fiziskas ciešanas. Lai arī KL 174.¹ pants aptver arī maznozīmīgu miesas bojājumu nodarīšanu cietušajam, ja tas ir veikts vairākkārtīgi vai ilgstoši un juridisko kvalifikāciju tas neietekmē, atšķirīgā faktu interpretācija liecina par to, ka šī norma netiek izprasta vienveidīgi un prakse tajā tikai veidojas.

Attiecībā uz psihisku ciešanu pierādīšanu ir skaidri noteikts, ka pierādīšana ietver medicīnisku kritēriju, tādēļ šajos gadījumos ir nosakāma tiesu psihiatriskā ekspertīze.

Autores secina – KL 174.¹ pants ir būtisks solis vardarbības ģimenē apkarošanā, paplašinot kriminālatbildību uz gadījumiem, kad vardarbība pret tuvinieku ir izraisījusi fiziskas un psihiskas ciešanas, taču tās nav iespējams kvalificēt atbilstoši KL 125., 126. un 130. pantam. KL 174.¹ pants ir jānorobežo no administratīvās atbildības par maznozīmīgu miesas bojājumu nodarīšanu tuviniekam. Lai nodrošinātu vienveidīgu normas interpretāciju un piemērošanu, būtu apsverama nepieciešamība precizēt 174.¹ panta dispozīciju, norādot, ka kriminālatbildība neaptver vienreizēju vardarbības faktu, bet gadījumus, kad vardarbība pret tuvinieku ir veikta vairākkārtīgi vai ilgstoši.

Kopsavilkums

Saskaņā ar Stambulas konvenciju (Latvija ratificēja 2023. gadā), vardarbība ģimenē ietver fizisku, psiholoģisku, seksuālu un ekonomisku vardarbību starp ģimenes locekļiem vai māsaimniecībā dzīvojošiem. KL 174.¹ pants, kas stājas spēkā

¹⁹ Latgales rajona tiesas 28.11.2014. spriedums lietā Nr. ECLI:LV:LRT:2024:1105.19320266424.2.S (nav publicēts).

²⁰ Latgales rajona tiesas 05.11.2014. spriedums lietā Nr. ECLI:LV:RPT:2024:1128.19710580624.2.S (nav publicēts).

2024. gada 4. jūlijā, fiziskās un psihiskās ciešanas kriminalizē cietsirdīgu vai vardarbīgu izturēšanos pret tuvinieku, kas izraisa fiziskas vai psihiskas ciešanas, paplašinot vardarbības ģimenē kriminālatbildības apjomu, tostarp gadījumos bez miesas bojājumiem. Balstoties uz rakstā konstatēto, autore izvirza šādas tēzes:

1. Fizisko un psihisko ciešanu raksturojums: fiziskās ciešanas ietver sāpes vai diskomfortu no fiziskas iedarbības (piem., sitieni, žņaugšana), bet psihiskās ciešanas – emocionālus pārdzīvojumus, bailes vai traumas (piem., pazemojums, ilgstošs stress), kas pierādāmas ar liecībām, lieciniekiem vai eksperta atzinumu.
2. Pierādīšanas specifika: fizisko ciešanu konstatēšanai nav obligāti jāpierāda miesas bojājumi, bet psihisko ciešanu pierādīšanai bieži nepieciešama psihologa vai psihiatra ekspertīze, kas praksē rada interpretācijas sarežģījumus.
3. Normu norobežošana: Krimināllikuma 174.¹ pants jānošķir no pantiem par miesas bojājumiem (125., 126., 130. pants) un administratīvās atbildības par maznozīmīgiem miesas bojājumiem, lai izvairītos no normu pārklāšanās.
4. Tiesu prakses problēmas: analizētie tiesu nolēmumi liecina par nevienlīdzīgu Krimināllikuma 174.¹ panta interpretāciju, īpaši attiecībā uz fizisko ciešanu un maznozīmīgu miesas bojājumu kvalifikāciju, norādot uz nepieciešamību pēc skaidrākiem kritērijiem.
5. Prakses uzlabošanas ieteikumi: lai nodrošinātu vienveidīgu normu piemērošanu, ierosināts precizēt Krimināllikuma 174.¹ panta dispozīciju, nosakot, ka kriminālatbildība attiecas uz vairākkārtēju vai ilgstošu vardarbību, nevis vienreizēju konfliktu.